Varga Gergely

Stratégiai dilemmák Obama számára Izraeltől Indiáig

Barack Obama egy évvel a megválasztását követően egyre inkább szembesülni kényszerül az elnöki hivatal legnehezebb feladatával, a döntési kényszerrel. Semelyik más területen nem nehezedik akkora nyomás az elnökre ebben a tekintetben, mint az Obama által egy évvel korábban a „szükségszerű háborúnak" (war of neccessity) titulált afganisztáni misszió esetében, pedig kül- és belpolitikai kihívások egész sora nyomasztja a kormányát.

Az afgán misszió nemcsak Afganisztánról, az iráni nukleáris program nemcsak Iránról, hanem az Egyesült Államok és az érdekelt regionális hatalmak viszonyáról is szól. Washingtonnak azért van különösen nehéz helyzete, mert a tágabb értelemben vett közel-keleti térségben nem egy, hanem három biztonságpolitikai problémával kell egyszerre megküzdenie: Afganisztán-Pakisztán, Irán, és Washington nézőpontjából kisebb jelentőséggel ugyan, de az izraeli–palesztin konfliktussal is. Ez a felállás rendkívül beszűkíti és megnehezíti az Egyesült Államok mozgásterét, ugyanis meglehetősen bonyolult és szerteágazó regionális hatalmi viszonyok között kell jelenleg egyensúlyoznia.

Richard N. Haas-al, az amerikai Külpolitikai Tanács elnökével egyetértve úgy véljük, az afganisztáni amerikai jelenlét az Egyesült Államok nemzetbiztonságát illetően elsődlegesen Pakisztán miatt fontos[1]: a százhetven milliós nukleáris fegyverrel rendelkező muzulmán országról van szó, amelynek világi kormányával szemben komoly fenyegetést jelent a Pakisztán észak-nyugati területén lévő tálib (zömében pastu nemzetiségű) fegyveresek. Ugyanakkor Pakisztán számára a tálibok és a hozzá hasonló szélsőséges iszlám szervezetek nemcsak az egyik legnagyobb veszélyforrás a világi pakisztáni államra nézve, hanem az egyik legfontosabb stratégiai eszköz is az ősellenség Indiával szemben. India jelenleg a legjelentősebb regionális támogatója a központi kabuli kormánynak,[2] de ha látványosabb szerepvállalásra vállalkozna, azzal csak növelné Iszlámábád bekerítésre vonatkozó félelmeit. Irán jóval kisebb mértékben ugyan, de szintén jelentős afganisztáni tényező. A nyugati országok és Irán érdekei több alapkérdés tekintetében fedik egymást Afganisztánban: Teherán ellenségesen viszonyul a szunnita tálibokhoz és az al-Kaidához, és óriási gazdasági és társadalmi problémát jelent Iránnak az afganisztáni ópiumhoz kapcsolódó kereskedelem és fogyasztás.[3]

---

[1] Richard N. Haas: *In the Afghan War, Aim for the Middle.* In: *The Washington Post,* 2009. október 11. (A Council on Foreign Relations munkatársa) http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/10/09/AR2009100902576.html

[2] 2001 óta India 1,2 milliárd dollárral támogatta Afganisztán újjáépítését. Jayshree Bajoria: *India - Afghanistan Relations.* Conuncil on Froreign Relations. http://www.cfr.org/publication/17474/indiaafghanistan_relations.html

[3] Iránban becslések szerint 1,7 millió ópiumfüggő van. Gregg Bruno - Lienel Beehner: *Iran and the Future of Afghanistan.* Council on Foreign Relations. 2009. márc. 30. http://www.cfr.org/publication/13578/iran_and_the_future_of_afghanistan.html

Teherán együttműködésére azonban csak akkor lehetne számítani, ha a nukleáris viták nem árnyékolnák be az iráni–nyugati kapcsolatokat. Az iráni atomprogram ellen viszont akkor tud az Egyesült Államok hatékony regionális, az arab országokat is magába foglaló fellépést szervezni, ha az izraeli-palesztin konfliktusban előrelépés történik, ellenkező esetben Ahmedinezsád a muzulmán közvéleményt egy emberként fogja maga mögött tudni.

A regionális szint felett azonban figyelembe kell vennie Washingtonnak a hosszú távú geopolitikai, stratégiai érdekeit, amely alapvetően a legjelentősebb nagyhatalmak közötti viszonyrendszer függvénye: Kína, Oroszország és India – és persze Európa – egymáshoz és az Egyesült Államokhoz való viszonya. Európa – már amennyire egységes nemzetközi szereplő – azonban a tárgyalt régióban másodlagos biztonságpolitikai szereplő, legfeljebb az Egyesült Államok kiegészítő partnereként lehet rá tekinteni.

Washingtonból nézve a kínai–amerikai kapcsolat (a „G2", ahogy a nemzetközi sajtó nevezi) a legfontosabb reláció, ám elsősorban a gazdasági kapcsolatrendszer miatt, Peking ugyanis még nem olyan aktív biztonságpolitikai szereplő a régióban, mint Moszkva. Kína szerepe Irán esetében értékelődhet fel, mint Teherán harmadik legfontosabb kereskedelmi partnere,[4] Peking azonban érthetően vonakodik szankciókkal sújtani Teheránt, ahonnan olajimportjának 15%-át fedezi.[5] Washington ráadásul a gazdasági függőség és a világgazdaság gyengélkedése miatt Pekingre jóval kisebb nyomást tud gyakorolni, mint Moszkvára – pedig ott sem magas Amerika érdekérvényesítő képessége. Ami Peking és Washington viszonyában elsőrangú hosszú távú biztonságpolitikai kérdés az érintett régióban, az India helyzete. Az Egyesült Államok számára rendkívül fontos az amerikai-indiai stratégiai partnerség, ellensúlyozandó Kína növekvő ázsiai befolyását, ugyanakkor a szélsőséges iszlám szervezetek elleni harcban is közösek az érdekeik. Azonban India, mint előbb említettük, nemcsak globális, hanem regionális szinten, Pakisztán legfontosabb ellenfeleként is kulcstényező: Washingtonnak egyszerre kell rendkívül szorosan együttműködnie Új-Delhivel és Iszlámábáddal, ami rendkívül nehéz feladat, mivel megnehezíti Amerika számára Iszlámábád támogatását a tálibokkal és az al-Kaidával szembeni harcban. Jól szemlélteti ezt, hogy egy évvel ezelőtt India komoly – végül sikeres – lobbi-tevékenységet fojtatott Washingtonban annak érdekében, hogy Richard Holbrooke afganisztáni–pakisztáni különmegbízott hatókörét ne terjesszék ki az indiai–pakisztáni kapcsolatokra is, elsődlegesen a két ország között vitatott Kasmír kérdésére.[6]

A legjelentősebb és legaktívabb biztonságpolitikai játékos a régióban az említett nagyhatalmak közül azonban jelenleg Oroszország. Moszkva alapvetően a status qouban érdekelt, vagyis abban, hogy Amerikát minél hosszabb ideig lekössék nem túl magas intenzitású, de politikai – katonai – pénzügyi szempontból fárasztó és nagy tehertételt

---

[4] Az Egyesült Arab Emirátusok és Németország után. Asia Times Online: US efforts to cut Iran-UAE ties fail. 2008. február 28. http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/JB27Ak02.html

[5] CNN Online: Chinese oil demand fueling Iranian defiance. 2009. szeptember 30. http://money.cnn.com/2009/09/30/news/international/Iran_oil/index.htm

[6] Foregin Policy Online: India's stealth lobbying against Holbrokke's brief. 2009. január 23. http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2009/01/23/india_s_stealth_lobbying_against_holbrooke

jelentő konfliktusok: Afganisztán, Irak vagy iráni nukleáris probléma. Ezzel ráadásul a térség energiahordozói továbbra is nehezebben jutnak el a világpiacra, felértékelve Oroszország energetikai státuszát. Oroszország segítségére azonban szüksége van az Egyesült Államoknak Irán és Afganisztán vonatkozásában is, amit egy korlátozott szinten Moszkva biztosít is, részben politikai jó pontok szerzése végett, részben azért, mert bizonyos korlátok között érdekében áll az együttműködés, bár az orosz ingerküszöb Afganisztán destabilizálódása és Irán befolyásának növekedése tekintetében jóval magasabban van, mint Washington esetében. Az iráni probléma kapcsán az Egyesült Államoknak ezen kívül természetesen figyelembe kell vennie a szövetséges Izrael lépéseit is, amely komoly politikai tehertétel az Irán elleni regionális fellépés vonatkozásában. Figyelemre méltó ugyanakkor az izraeli elnök és miniszterelnök is úgy nyilatkozott a napokban, hogy mivel az iráni nukleáris program nemzetközi probléma, az Egyesült Államok vezetésével a nemzetközi közösségnek kell megakadályoznia Irán atomhatalommá válását.[7] További fontos fejlemény, hogy Oroszország mégsem szállít Iránnak S 300-as légvédelmi rakétákat, amelyek hatékony védelmet nyújthatnának egy esetleges amerikai vagy izraeli légicsapással szemben.

Washingtonnak tehát hosszú távú stratégiai szempontjai és jelenlegi akut biztonsági problémák között kell egyensúlyoznia. Az indiai–pakisztáni háromszög esetében az akut afganisztáni-pakisztáni probléma kezelése a stratégiai szintű, a szövetséges Pakisztán és a szintén szövetséges India viszonya miatt ellentmondásos. Az akut iráni problémával szembeni fellépés Moszkvával karöltve a hosszú távú amerikai – orosz geopolitikai érdekellentétek miatt ütközik akadályokba. A stratégiai ellentmondások azonban a regionális szereplők szintjén is jelen vannak, a leglátványosabban Izrael esetében. A szoros amerikai izraeli viszony nemcsak a regionális ellenfelek (Irán) feltartóztatása szempontjából tehertétel, hanem az Egyesült Államok térségbeli szövetségeseihez fűződő viszony szempontjából is. Szaúd-Arábia vagy Egyiptom esetében ebben természetesen nincsen sok újdonság, azonban a török külpolitika irányvonalának megváltozása[8] annál figyelemre méltóbb fejlemény.

Az Obama-adminisztrációnak tehát nemcsak azt kell mérlegelni, hogy az afganisztáni-pakisztáni helyzet milyen hatással lesz a szélsőséges iszlám szervezetekre, vagy milyen lépések várhatók Irán részéről egy esetleges keményebb amerikai fellépés esetén, hanem regionális és a globális hatalmak reakcióira is oda kell figyelnie. A feladat nehézségét talán leginkább az adminisztráción belüli nézetkülönbségek látványos napvilágra kerülése, és az elnök halogató magatartása mutatja. Az adminisztráció nemzetbiztonsági csapatának egyes meghatározó tagjai, így Joe Biden alelnök, James Jones nemzetbiztonsági főtanácsadó szkeptikusak az újabb erősítések értemét illetően. Ők az eredeti amerikai célok fontosságát hangsúlyozzák, vagyis azt, hogy az al-Kaida vagy más hasonló terrorista szervezetek számára ne lehessen Afganisztán egy biztos menedék, és jóval nagyobb figyelmet szentelnének a szomszédos, nukleáris fegyverekkel rendelkező, ám a tálibok miatt szintén komoly biztonsági problémákkal küszködő

[7] Reuters News Agency Netanyahu says Iran deal must end enrichment. http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/LO606180.htm

[8] A korábban szoros török–izraeli kapcsolatok lazulni látszanak, feszültségekkel terhes is terhes, ennek látványos jele volt, hogy Erdogan török kormányfő a közelmúltban visszavonta Izrael meghívását egy NATO légi hadgyakorlatra a januári gázai izraeli offenzívára hivatkozva. A NATO-tag Törökország nemcsak a közel-keleti hatalmi viszonyok szempontjából fontos, hanem Oroszországgal szemben, és az Egyesült Államok európai-politikája miatt is.

Pakisztánra. A másik végletet az afganisztáni szövetséges erők főparancsnoka, Stanley McChrystal tábornok képviseli, aki 40'000 fős csapaterősítést lát szükségesnek, de még ezzel az erősítéssel együtt is bizonytalan perspektívákat tud előrevetíteni. Robert Gates védelmi miniszter, akinek véleménye meghatározó lehet Obama döntésére nézve, korábban még elvetette a további csapaterősítés lehetőségét, mostanra azonban nem zárkózik el teljesen előle.[9]

Mindemellett még egy vélemény esik döntően latba az amerikai elnök külpolitikai választásait illetően: az amerikai közvéleményé. Obama anélkül, hogy akár külpolitikai, akár belpolitikai téren – például az egészségügy vonatkozásában – jelentős áttörést ért volna el, gyorsan veszít a népszerűségéből. Nemcsak az afganisztáni háború támogatottsága csökken folyamatosan az amerikaiak körében,[10] ami október elején 40% körüli volt, de Obama elnök általános megítélése is sokat romlott. Az év eleji 70% körüli szinthez képest októberre már csak éppen 50% feletti elfogadottságot mérnek a közvélemény kutatók.[11] A gazdasági növekedés ugyan lassan beindulni látszik[12], de bizonytalan kilátásokkal,[13] a munkanélküliség továbbra is magas, a belpolitikai szempontból kulcsfontosságú egészségügyi reform pedig nehézkes és költséges feladatnak ígérkezik. Obamának még vannak tartalékai abból a politikai tőkéből, amit a megválasztásakor összegyűjtött, de rendkívül bölcsen kell vele gazdálkodnia, ha két elnöki ciklusban gondolkodik. Az elnök határozott vezetését pedig nemcsak az amerikaiak, de a szövetségesek is egyre nyugtalanabbul várják.[14]

---

[9] Los Angeles Times: Key Players in the U.S. Debate on Afghanistan. 2009. október 17. http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-afghan-players17-2009oct17,0,3331018.story

[10] Defence Talk Online: US, UK Public Support for Afghan War Declines. 2009. október 9. http://www.defencetalk.com/us-uk-public-support-for-afghan-war-declines-22487/

[11] Los Angeles Times: Obama gets public opinion bounce from Nobel Peace Prize George W. bush gets bounce too. Go figure. 2009. október 13. too.http://latimesblogs.latimes.com/washington/2009/10/obama-gets-public-opinion-bounce-from-nobel-peace-prize-if-only-bush-had-thought-of-that.html

[12] CNN Online: Economy finally back in gear. 2009. október 29. http://money.cnn.com/2009/10/29/news/economy/gdp/index.htm

[13] Reuters Online: Fed Fed's Rosengren foresees slow economic. 2009. október 2. http://www.reuters.com/article/marketsNews/idUSNYC00330420091002

[14] Claus Christian Malzahn: We're waiting Mr. President. Der Spegel. 2009. október 29. http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,658037,00.html